

УДК 373.5.018.43:004"363"

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3\(204\)-106-110](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-106-110)Вікторова Поліна
Цина АндрійORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0745-7057>
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8353-9153>

ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ «ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ» В ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

- A** Розкриті питання дистанційної освітньої корекції як системи надання гарантованих державою освітніх послуг у воєнний час. Аналізуються гуманістичні підходи педагогіки «вільного виховання» Р. Штайнера щодо створення та ведення дистанційних занять. Визначені особливості організації онлайн-навчання шляхом аналізу вчителем доступності для учасників освітнього процесу засобів навчання, належної організації процесу отримання ними освітньої інформації, правильного підбору навчального матеріалу і форм організації навчальної роботи з учнями, можливості залучення тьюторської допомоги та індивідуального супроводу навчання. Аналізуються можливості та ідеї щодо використання цікавих для учнів завдань, вправ і методів роботи саме у дистанційному форматі. Представлені авторські напрацювання з проведення онлайн-занять.

Ключові слова: дистанційне навчання; вільне виховання; воєнний стан; методи; форми організації навчання

- S** **Viktorova Polina, Tsina Andriy. Ideas of pedagogy of «free education» in the organization of distance learning of students in the conditions of maritime.**

The issues of distance educational correction as a system of providing state-guaranteed educational services in maritime are revealed. The humanistic approach of R. Steiner's pedagogy of «free education» to the creation and conduct of distance learning is revealed. The peculiarities of the organization of online learning are determined by the teacher's analysis of the availability of teaching aids for participants in the educational process, proper organization of the process of obtaining educational information, proper selection of educational material and forms of organization of educational work with students. Features of the selection of educational material for students by the teacher, adaptive forms of interaction of children with the teacher during distance learning in accordance with the emotional state of students are considered. The algorithm of perception of educational material, education of students by means of subject-image activity according to expressive methods of pedagogy of «free education» and technology of visualization of educational material is characterized. Described methods of remote consolidation and application of acquired knowledge and skills: exercises, practical work, content and complexity which are based on the teacher's awareness of health, mood, fatigue, distraction of the child, his desires and interests. Ways to create success situations during online classes, which help overcome stressful situations, are considered. Possibilities and ideas for the use of interesting for students tasks, exercises and methods of work in a remote format are analyzed. Emphasis is placed on the need for distance learning based on students' interest in learning about various facts, events, phenomena, when positive feelings are formed in a comfortable mental educational space. Recommendations are given on the control of the system, correctness, completeness and strength of the formation of knowledge and skills of students, the involvement of parents in the online educational activities of students. The author's work on conducting online training sessions is presented.

Key words: distance learning; free education; martial law; methods; forms of education organization

Вікторова Поліна Євгенівна, аспірантка кафедри теорії та методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

Viktorova Polina, graduate student of the Department of Theory and Methods of Technological Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: polia2006@ukr.net

Цина Андрій Юрійович, доктор педагогічних наук, професор, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Україна

Tsina Andriy, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Technological Education, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: ajut1959@gmail.com

Актуальність проблеми. Ми живемо в нелегкий час війни, де відвідування шкіл та інших закладів освіти стало неможливим. У період воєнного часу набирає обертів вимушене дистанційне навчання. І якщо навчання для більшості освітян у дистанційному форматі є звичним, то його корекція для учнів закладів загальної середньої освіти у цей непростий час має свої нюанси, аспекти та складнощі, які зумовлюють потребу детального аналізу цього процесу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дистанційний навчальний процес в умовах воєнного часу не може бути ефективним у звичному для нас розумінні. Неможливість наразі оперувати таким поняттям як «рівний доступ до освіти» Л. Гриневич, І. Коберник, С. Бабак пояснюють знаходженням українських дітей у різних життєвих обставинах [9].

Водночас усі діти, які мають можливість навчатися, повинні бути залучені до дистанційної шкільної освіти, щоб вони відволіклися від постійного перебування в інформаційному полі тривожних воєнних подій, зацікавилися пізнанням чогось нового.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Маючи основну цільову орієнтацію на розвиток не тільки знань, умінь і навичок учнів, сучасне дистанційне шкільне навчання має додатковою спрямованістю формування почуттєвої сфери, творчих здібностей, розвитку самовизначення та індивідуальної відповідальності учнів за свої дії, що є характерним для ідей гуманістичної педагогіки «вільного виховання», яка є системою саморозвитку та самопізнання індивідуальності у партнерстві з учителем. Тому питання розкриття потенціалу педагогіки «вільного виховання» як засобу розвитку сфери почуттів учнів у процесі дистанційного навчання в умовах воєнного часу потребує детального розгляду.

Метою статті є: розкриття питань дистанційної освітньої корекції як системи надання освітніх послуг, гарантованих державою; познайомити учасників освітнього процесу з гуманістичними підходами педагогіки «вільного виховання» до створення та ведення дистанційних занять; ознайомити освітян з можливостями та ідеями щодо використання цікавих для учнів завдань, вправ і методів роботи саме в дистанційному форматі; ознайомити педагогічних працівників із авторськими напрацюваннями проведення онлайн-занять.

Викладення основного матеріалу. Дистанційне навчання в умовах війни забезпечує замовникам освітніх послуг отримання шкільної освіти засобами інтернету як на території України, так і тим учасникам освітнього процесу, які вимушено знаходяться за кордоном. Тому сьогодні актуально постають питання щодо умов якісного проведення онлайн-уроків та з'ясування того, чи для всіх навчальних заходів школи підходить дистанційна форма проведення.

Організація онлайн-навчання потребує аналізу вчителем доступності для учасників освітнього процесу засобів

навчання, належної організації процесу отримання ними освітньої інформації, правильного підбору навчального матеріалу і форм організації навчальної роботи з учнями, можливості залучення тьюторської допомоги та індивідуального супроводу навчання. Подвійна спрямованість освітнього процесу в реаліях сьогодення передбачає опанування учнями знаннями та вміннями у поєднанні з педагогічним супроводом щодо формування позитивного почуттєвого стану та розвитку особистості дитини. Такий розвиток та пізнання у партнерстві з педагогом є системою втілення ідей гуманістичної педагогіки «вільного виховання» Рудольфа Штайнера [8].

Для організації дистанційного навчання у кожної дитини має бути робоче місце й оснащення для участі в онлайн-заняттях у домашніх умовах. Здійснюючи дистанційне навчання, за ідеями «вільного виховання», без жорстко дотримання змісту навчальних програм та в умовах, коли учні можуть не мати необхідних для навчання підручників, доцільним є ведення школярами особистих зошитів, до яких ними вносяться замальовки, записи за темами, здійснені як під час уроків, так і в позаурочний час. Школярі стають сьогодні активними співавторами творення змісту предметного шкільного навчання, виявляючи свої творчі здібності у створенні власних авторських навчальних посібників із предметного навчання, які можуть використовуватися як додатковий навчальний матеріал.

Підбір учителем навчального матеріалу для учнів повинен здійснюватися відповідно до потреб і можливостей гаджетів дітей. Учителем мають бути заздалегідь сплановані та доведені до учнів час і систематичність дистанційних занять, а також те, що вимагатиметься від дітей під час проведення онлайн-занять. Простота та гнучкість використання оснащення, згідно з технічними можливостями учнів, доступність й обговорення завдань, які відповідають актуальному рівню знань і умінь школярів, мотивація їхньої навчальної діяльності – все це разом визначає принцип універсального педагогічного дизайну в побудові онлайн-навчання.

Адаптація дітей до онлайн-навчання потребує інших форм взаємодії з учителем, коли є неможливим тактильний, близький контакт, мають місце неготовність і труднощі у дистанційному спілкуванні школярів, які стали вимушеними переселенцями і почали навчання у нових, не звичних для них умовах. Такі учні знайомляться з учителем та його вимогами в онлайн-режимі. Водночас, зазначимо, що дистанційне навчання, за педагогікою вільного виховання, здійснюється без будь-якого примусу, спираючись на потреби дитини, створюючи сприятливі умови для вияву її природних здібностей [6]. Свобода участі в онлайн-заняттях розглядається як засіб виховання і навчання, що пристосовується до учня, а не навпаки. Корисним буде прописати для учнів правило-схему проведення дистанційних занять: думаємо, фантазуємо, шукаємо, дружимо.

Залежно від індивідуальних можливостей кожного учасника освітнього процесу онлайн-заняття можуть проводитися за допомогою різних освітніх платформ, зв'язку по телефону, за електронною поштою.

Перед проведенням онлайн-занять учитель має дізнатися, з яким настроєм дитина підключилася до заняття (словесно або за вибором відповідної картинки), чи снідала вона сьогодні, чи в нормальних умовах вона спала. Визначення емоційного стану дитини можна здійснювати, наприклад, за допомогою представленого емоційного термометру вимірювання почуттів [2] (рис. 1):

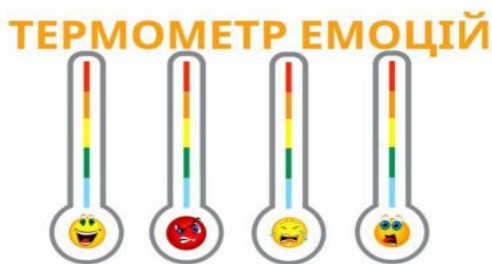

Рис. 1. Емоційний термометр вимірювання почуттів

Залежно від індивідуальних можливостей кожного учасника освітнього процесу онлайн-заняття можуть проводитися за допомогою різних освітніх платформ, зв'язку по телефону, за електронною поштою.

Загалом, проведення дистанційного навчання потребує попереднього анонсування часу, тривалості проведення занять. Сьогодні навчання відбувається в усіх школах, але й там, де вчать діти вимушених переселенців учителю треба бути обережним у висловлюваннях, оскільки ці діти дивляться на світ під час війни по-іншому.

Згідно з педагогікою «вільного виховання» активне сприйняття навчального матеріалу здійснюється за алгоритмом «побачити-пережити-здивуватися», даючи учням, на підставі почуттєвих переживань, вибудувувати власні життєві теорії. Для полегшення сприйняття навчального матеріалу у дистанційному форматі читання текстів підручника можна замінювати словесним описом надісланих учителем зображень. Треба враховувати, що картини на екрані не повинні бути багато, щоб не розпорошувати сприйняття учнями навчального матеріалу. Побудова дистанційного діалогу потребує часу для адаптації дітей-переселенців до нових для них умов навчання. Із метою навчання правильним діям в умовах онлайн-занять, краще давати учням спочатку прості завдання, що не вимагають докладання великих навчальних зусиль, сприяючи кращій адаптації школярів до дистанційних умов навчання.

Виховання за педагогікою «вільного виховання» фізичних, чуттєвих і духовних сил учнів здійснюється засобами предметно-образної діяльності за експресивними методи-

ками під час навчання мистецтвам, ремеслам, виконання вальдорфської гімнастики, поєднуючи в собі музику, слово, медитацію та фізичні вправи. Активізація дітей під час дистанційних занять може здійснюватися за допомогою розминок, руханок, виконанням пальчикової гімнастики, намотуючи м'який дріт чи мотузку на пальці, або, масажуючи долоні губкою для миття посуду [1].

Можна демонструвати активізуючі картини-мотиватори відомих учням друзів-тварин, за якими треба визначити вияви їхнього настрою, пояснюючи як вони стимулюють учнів до навчання. Такі зображення не повинні бути занадто дрібними, щоб діти з різним ступенем зору мали змогу їх роздивитися.

До методів дистанційного закріплення та застосування набутих знань і вмій відносяться вправи, практичні роботи, зміст і ступінь складності яких повинні ґрунтуватися на обізнаності вчителя щодо самопочуття, настрою, ступеню втоми, відволікання дитини, її бажань та інтересів. Складні завдання міксуємо з простішими, подаючи їх із гумором, застосовуючи періодичне переключення учнів із навчальних завдань на ігрові. Чергування легких завдань-мотиваторів зі складними, сприяє створенню ситуацій успіху. Темп заняття повинен відповідати можливостям учнів.

Спрямовуючи навчання за педагогікою «вільного виховання», на дитину, яка виступає центром системи дистанційного навчання, вияви позиції вчителя мають бути обмежені певними правилами: не говорити дитині «ні», «не можна», не робити зауважень, приймати учнів такими, якими вони є. Створювати під час онлайн-занять ситуації успіху можна також шляхом включення на новому уроці, задля впевненості школярів, частини навчального матеріалу минулих занять.

Для покращення міжпівкульних взаємозв'язків корисним є застосування вправ із кінезіології, що допомагають подолати стресові ситуації, поліпшити роботу мозку, сприяють гармонійному розвитку особистості та її творчої самореалізації. Наприклад, це може бути вправа «Дзеркальне малювання», за якою учні, тримаючи в обох руках по олівцю, малюють одночасно обома руками дзеркально-симетричні малюнки, цифри, літери [4] (рис. 2):

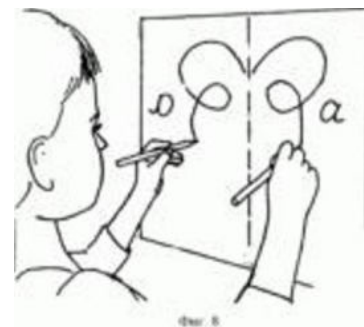

Рис. 2. Вправа «Дзеркальне малювання»

Така синхронізація діяльності півкуль покращує ефективність роботи всього мозку.

Створенню під час онлайн-навчання ситуацій успіху сприяють, наприклад, заохочення школярів виконанням завдань із проходження ігрових лабіринтів [3] (рис. 3):

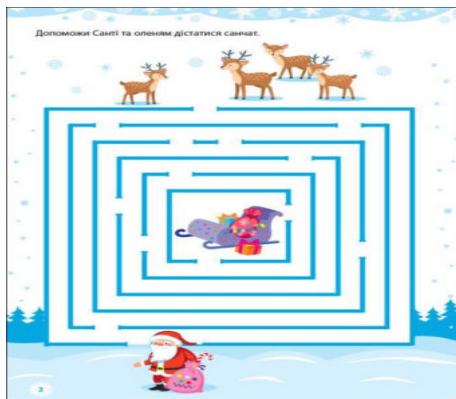

Рис. 3. Заохочення школярів виконанням завдань із проходження ігрових лабіринтів

Використання заохочувальних ситуацій успіху позитивно впливає на розвиток емоційно-вольової сфери учнів, навчаючи їх давати оцінку ситуаціям, які виникають під час заняття.

Використання під час онлайн-занять технологій візуалізації навчального матеріалу у вигляді ментальних карт із невеликою кількістю елементів, піктограм, ізографії розвиватиме в учнів зорову моторику. Для формування у учнів образного мислення демонструємо візуальні зображення, на яких необхідно знайти помилки, виявлення різниці в зображених об'єктах чи процесах. Правильно виконані завдання чи надані відповіді доцільно заохочувати демонстрацією картинок із зображенням грамот, кубків, медалей зі вставленими іменами учнів. Водночас, аудіовізуальний супровід онлайн-занять у військовий час не повинен мати гучних звуків, зображень фейєрверків, які часто використовувалися вчителями для заохочення та стимулювання учнів у мирний час, щоб не травмувати зайвий раз дітей звуками, які схожі на вибухи.

Із метою релаксації та розслаблення уваги учнів корисною є вправа «Сонечко і хмарка». Учні мають уявити собі, що вони засмагають на сонечку. Але ось сонце зайшло за хмаринку, стало холодно – всі стиснулися в грудочку щоб зігрітися (затримати дихання). Сонечко вийшло з-за хмаринки, стало жарко – всі розслабилися (на видоуху). Повторити 2–3 рази [7].

Виходячи з досвіду педагогіки «вільного виховання», де є відсутньою бальна система оцінювання навчальних досягнень учнів до 8 класу, проведення дистанційних уроків має ґрунтуватися, здебільшого, на участі учнів у процесі навчання на основі інтересу до пізнання різних фактів, подій, явищ, коли позитивні почуття формуються в комфортному душевному освітньому просторі. Неможливість, часто, оцінити дистанційно індивідуальний шлях опанування учнями навчальним матеріалом за загальними критеріями,

робить необхідним отримання кожним школярем наприкінці заняття особистої характеристики від учителя щодо його успішності та навчальних досягнень.

Наприкінці кожного онлайн-заняття потрібно також залишати час на комунікацію з кожною дитиною, з'ясовуючи, що їй вдалося краще, а що виявилось складним для розуміння та сприйняття, висловити їй побажання та анонсувати наступну зустріч. Контроль системності, правильності, повноти та міцності знань і вмінь учнів може проводитися в ігровій, тестовій формі та складатися з диференційованих та індивідуальних заходів.

Домашні завдання можуть дублюватися надходженням на електронні пошти учнів через Viber з короткою перевіркою їхнього виконання на наступному занятті. Як зазначає Л. Лисенко [5, с. 62], погляди вчителів, які надають освітні послуги, на якість і рівні навчальних досягнень школярів і самих учнів і батьків часто мають певні розбіжності. Учитель, організуючи дистанційне навчання, має встановити міцні та дружні зв'язки з батьками учнів, залучати їх до участі в онлайн. У спілкуванні з батьками учнів, які люблять свою дитину і разом із педагогами прагнуть допомогти їй у навчанні, вчителю треба орієнтувати їх на надання допомоги учням у виконанні дистанційних домашніх завдань. Водночас, треба враховувати, що є батьки, які не вміють працювати в системах дистанційного спілкування Viber, ZOOM, тому їм також потрібна допомога.

Учитель має здійснювати самооцінювання власної діяльності та навчальної діяльності учнів шляхом спостереження за відповідністю результатів онлайн-занять запланованим цілям календарного плану.

Висновки з даного дослідження. Працюючи сьогодні у складних умовах воєнного часу, вчитель є чинником відчуття учнями своєї захищеності, а бачення успіхів дітей у навчанні має мотивувати учительство до подальшої напруженої роботи, стаючи невичерпним ресурсом усвідомлення впливу якісно побудованого та продемонстрованого онлайн-заняття на формування особистості дитини та реалізацією нею свого потенціалу в соціумі, активізації бажання знаходити нові дієві інструменти для здійснення ефективної професійної діяльності.

Перспективи подальших розвідок полягають у вивченні ефективності методів навчання, що мають потенціал психологічної підтримки дітей, у дослідженні особливостей оцінювання навчальних досягнень учнів як засобу мотивації до подальшого навчання.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І., Добряк І. В. Сучасний урок: 50 способів порефлексувати: електрон. навч.-метод. посіб. Полтава: ПОІППО ім. М. В. Остроградського, 2021. 74 с. URL: <https://ed.poiippo.pl.ua/handle/022518134/513>
2. Емоційний термометр: вимірюємо рівень почуттів. URL: <https://www.pinterest.com/pin/9781324176769313/> (дата звернення 16.04.2022).
3. Заохочувальні лабіринти. URL: <https://www.google.com/search?q=> (дата звернення 17.04.2022).
4. Кінезіологічні вправи для розвитку розумових здібностей. URL: <http://hvpku.ks.ua/?p=8358> (дата звернення 18.04.2022).

5. Лисенко Л. П. Моніторингові заходи вдосконалення трудової підготовки учнів основної школи. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах. журн. 2022. № 2 (203). С. 59–64.
6. Мітюхіна В. Виховання вільної особистості у Вальдорфській школі. *Завуч*. 2008. № 25. С. 40–42.
7. Релаксативні вправи для дітей та підлітків. URL: <https://zosh10.e-schools.info/pages/relaksatsjn-vpravi-dlja-dtej-ta-pdltkv> (дата звернення 18.04.2022).
8. Штайнер Р. Познание человека и учебный процесс. Москва : Парсифаль, 1998. 128 с.
9. Яким має бути навчання під звуки сирен? Відповідають МОН, експерти, батьки. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/8/248148/>
3. *Zaokhochuvalni labirynty [Encouraging mazes]*. Retrieved from <https://www.google.com/search?q=> [in Ukrainian].
4. *Kineziolohichni vpravy dlya rozvytku rozumovykh zdibnostey [Kinesiological exercises for the development of mental abilities]*. Retrieved from <http://hvpku.ks.ua/?p=8358> [in Ukrainian].
5. Lysenko, L. P. (2022). Monitorynhovi zakhody vdoskonalennya trudovoyi pidhotovky uchniv osnovnoyi shkoly [Monitoring measures to improve the labor training of primary school students]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [Image of a modern teacher]*, 2 (203), 59-64 [in Ukrainian].
6. Mityukhina, V. (2008). Vychovannya vilnoyi osobystosti u Valdorfskiy shkoli [Education of free personality in the Waldorf school]. *Zavuch [Head]*, 25, 40-42 [in Ukrainian].
7. *Relaksatsiyni vpravy dlya ditey ta pidlitkv [Relaxation exercises for children and adolescents]*. Retrieved from <https://zosh10.e-schools.info/pages/relaksatsjn-vpravi-dlja-dtej-ta-pdltkv> [in Ukrainian].
8. Shtayner, R. (1998). *Poznaniye cheloveka i uchebnyy protsess [Human cognition and the educational process]*. Moskva: Parsifal [in Russian].
9. *Yakym maye buty navchannya pid zvuky syren? Vidpovidayut MON, eksperty, batky [What should be the training to the sound of sirens? MES, experts, parents are responsible]*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/society/2022/0> [in Ukrainian].

References

1. Bilyk, N. I., & Dobryak, I. V. (2021). *Suchasnyy urok: 50 sposobiv porefleksuvaty [Modern lesson: 50 ways to reflect]*: elektron. navch.-metod. posib. Poltava: POIPPO im. M. V. Ostrohradskoho. Retrieved from <https://ed.poippo.pl.ua/handle/022518134/513> [in Ukrainian].
2. *Emotsiynyi termometr: vymiryuyemo riven pochuttiv [Emotional thermometer: measure the level of feelings]*. Retrieved from <https://www.pinterest.com/pin/9781324176769313/> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 15.05.2022